ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਦੀ ਆਤਮਕਥਾ -

-3-

ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਹਮਲਾ

1950 ਦੀਆਂ ਗਰਮੀਆਂ ਵਿੱਚ ਗੀਤੀ ਨਾਟਯੋਤਸਵ (ਓਪੇਰਾ-ਤਿਉਹਾਰ) ਤੋਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ, ਮੈਂ ਨੋਰਬੁਲਿੰਕਾ ਦੇ ਬਾਥਰੂਮ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਪੈਰਾਂ ਹੇਠੋਂ ਜ਼ਮੀਨ ਖਿਸਕ ਗਈ ਹੈ। ਸ਼ਾਮ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਸੌਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਹਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ ਇੱਕ ਸੇਵਾਦਾਰ ਨਾਲ ਗੱਲਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਘਟਨਾ ਵਾਪਰੀ ਤਾਂ ਮੈਂ ਬਾਹਰ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਬਾਥਰੂਮ ਮੇਰੇ ਨਿਵਾਸ ਤੋਂ ਕੁਝ ਗਜ਼ ਦੂਰ ਸੀ। ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਭੂ-ਵਿਗਿਆਨਕ ਹਰਕਤਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਰਹਿੰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਹ ਭੂਚਾਲ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮੈਂ ਦੁਬਾਰਾ ਅੰਦਰ ਗਿਆ ਅਤੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਕੰਧ 'ਤੇ ਲਟਕੀਆਂ ਤਸਵੀਰਾਂ ਆਪਣੀ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ ਹਿੱਲ ਗਈਆਂ ਸਨ। ਉਸੇ ਸਮੇਂ, ਕੁਝ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਇੱਕ ਭਿਆਨਕ ਧਮਾਕਾ ਹੋਇਆ। ਮੈਂ ਤੁਰੰਤ ਬਾਹਰ ਭੱਜਿਆ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਵੀ ਮੇਰੇ ਪਿੱਛੇ ਭੱਜੇ। ਅਸੀਂ ਅਸਮਾਨ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ। ਇੱਕ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਇੱਕ ਧਮਾਕੇ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ। ਇੰਝ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਤੋਪਾਂ ਦੇ ਗੋਲੇ ਚੱਲ ਰਹੇ ਹੋਣ। ਅਸੀਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਕੰਬਣ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਧਮਾਕੇ ਸੀ। ਇਹ ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਤਿੱਬਤੀ ਫੌਜ ਕੋਈ ਟੈਸਟ ਕਰ ਰਹੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ, ਲਗਭਗ ਤੀਹ-ਚਾਲੀ ਧਮਾਕੇ ਹੋਏ।

ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਸਾਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਫੌਜੀ ਟੈਸਟ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਗੋਂ ਕੋਈ ਕੁਦਰਤੀ ਘਟਨਾ ਸੀ। ਜਿੱਥੋਂ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ ਸੀ, ਕੁਝ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਲਾਲ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇਖੀ ਹੈ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ, ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹ ਘਟਨਾ ਪੂਰੇ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਦੂਰ-ਦੂਰ ਤੱਕ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਪੂਰਬ ਵਿੱਚ 400 ਮੀਲ ਦੂਰ ਚਾਮਡੋ ਅਤੇ ਦੱਖਣ-ਪੱਛਮ ਵਿੱਚ 300 ਮੀਲ ਦੂਰ ਸਾਕਿਆ ਸ਼ਾਮਲ ਸਨ। ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਵੀ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕਲਕੱਤਾ ਵਿੱਚ ਵੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ, ਜਦੋਂ ਘਟਨਾ ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਘੱਟ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਲੋਕ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਇਹ ਕੋਈ ਸਧਾਰਨ ਭੂਚਾਲ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਇੱਕ ਬ੍ਰਹਮ ਸੰਕੇਤ ਸੀ।

ਮੈਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਦਿਲਚਸਪੀ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ, ਮੈਂ ਇਸ ਅਸਾਧਾਰਨ ਘਟਨਾ ਦਾ ਵਿਗਿਆਨਕ ਆਧਾਰ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਹੇਨਰਿਕ ਹੈਰਰ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਭੂਚਾਲ, ਸਗੋਂ ਇਸ ਹੈਰਾਨੀਜਨਕ ਅਲੌਕਿਕ ਘਟਨਾ ਬਾਰੇ ਵੀ ਸਮਝਾਉਣ ਲਈ ਕਿਹਾ।

ਉਸਨੇ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਦੋਵੇਂ ਇੱਕ ਦੂਜੇ ਨਾਲ ਸਬੰਧਤ ਸਨ। ਉਸਦੇ ਅਨੁਸਾਰ, ਧਰਤੀ ਦੇ ਹਿੱਲਣ ਅਤੇ ਪਹਾੜਾਂ ਦੇ ਉੱਪਰ ਵੱਲ ਵਧਣ ਕਾਰਨ ਧਰਤੀ ਹਿੱਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਧਰਤੀ ਦੀ ਪਰਤ ਟੁੱਟ ਗਈ ਸੀ।

ਭਾਵੇਂ ਇਹ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇ , ਮੈਂ ਇਸ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ । ਜੇ ਧਰਤੀ ਦੀ ਪਰਤ ਟੁੱਟ ਗਈ, ਤਾਂ ਫਲੈਸ਼ ਅਤੇ ਗਰਜ ਕਿੱਥੋਂ ਆਈ? ਅਤੇ ਫਿਰ ਇਸਨੂੰ ਏਨੀ ਦੂਰ ਤੱਕ ਕਿਵੇਂ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ ਕਿ ਹੈਰਰ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਸੰਪੂਰਨ ਸੀ। ਅੱਜ ਤੱਕ ਮੈਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਨਹੀਂ ਹਾਂ। ਇਹ ਸੰਭਵ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਲਈ ਕੋਈ ਵਿਗਿਆਨਕ ਵਿਆਖਿਆ ਹੋਵੇ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸੱਚਮੁੱਚ ਇੱਕ ਰਹੱਸਮਈ ਘਟਨਾ ਸੀ ਅਤੇ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਸਮਝ ਤੋਂ ਪਰੇ ਕੁਝ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਇਸਨੂੰ ਇੱਕ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਘਟਨਾ ਮੰਨਣਾ ਆਸਾਨ ਲੱਗਦਾ ਹੈ। ਭਾਵੇਂ ਚੇਤਾਵਨੀ ਉੱਪਰੋਂ ਆਈ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਗਰਜ ਹੇਠਾਂ ਤੋਂ ਆਈ ਹੋਵੇ, ਤੱਥ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਵਿਗੜ ਗਈ।

ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਘਟਨਾ ਗੀਤੀਨਾਤਯੋਤਸਵ ਤੋਂ ਠੀਕ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਪਰੀ ਸੀ। ਜੇ ਇਹ ਇੱਕ ਬ੍ਰਹਮ ਸੰਕੇਤ ਸੀ, ਤਾਂ ਇਸਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਹੀ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤਾ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਇੱਕ ਨਾਚ ਦੌਰਾਨ, ਮੈਂ ਇੱਕ ਦੂਤ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦੇ ਦੇਖਿਆ। ਮੇਰੇ ਕੈਬਿਨ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚਣ 'ਤੇ, ਉਸਨੂੰ ਰੀਜੈਂਟ ਤਥਾਗ ਰਿਨਪੋਚੇ ਦੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਲਿਜਾਇਆ ਗਿਆ, ਜੋ ਕਿ ਮੇਰੇ ਕਮਰੇ ਦੇ ਦੂਜੇ ਅੱਧ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਤੁਰੰਤ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਕੁਝ ਗਲਤ ਹੈ। ਆਮ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰੀ ਫੈਸਲੇ ਅਗਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਲਏ ਜਾਣੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਉਤਸੁਕਤਾ ਨਾਲ ਭਰ ਗਿਆ। ਇਸਦਾ ਕੀ ਅਰਥ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ? ਸ਼ਾਇਦ ਕੁਝ ਭਿਆਨਕ ਵਾਪਰਿਆ ਸੀ? ਫਿਰ ਵੀ, ਛੋਟੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਕੋਈ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਮੈਨੂੰ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਨਾ ਪਿਆ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਰਿਨਪੋਚੇ ਨੇ ਖੁਦ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ

ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਸ਼ੈਲਫ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਕੰਧ 'ਤੇ ਇੱਕ ਉੱਚੀ ਖਿੜਕੀ ਵਿੱਚੋਂ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਦੂਤ ਅੰਦਰ ਗਿਆ, ਮੈਂ ਉੱਪਰ ਚੜ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਸਾਹ ਰੋਕ ਕੇ, ਰੀਜੈਂਟ 'ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਮਾਰੀ। ਉਸਨੇ ਪੱਤਰ ਪੜ੍ਹਿਆ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਸਦਾ ਚਿਹਰਾ ਦੇਖਿਆ। ਉਸਦਾ ਚਿਹਰਾ ਗੰਭੀਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਕੁਝ ਮਿੰਟਾਂ ਬਾਅਦ ਉਹ ਬਾਹਰ ਆਇਆ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਕਸ਼ਗ ਨੂੰ ਬੁਲਾਉਣ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਸੁਣਿਆ।

ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਰੀਜੈਂਟ ਨੂੰ ਜੋ ਪੱਤਰ ਆਇਆ ਸੀ ਉਹ ਖਾਮ ਦੇ ਗਵਰਨਰ ਦਾ ਇੱਕ ਤਾਰ ਸੀ, ਜੋ ਉਸ ਸਮੇਂ ਚਾਮਡੋ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸਨੂੰ ਸੂਚਿਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਸੀਨੀਅਰ ਅਧਿਕਾਰੀ ਇੱਕ ਤਿੱਬਤੀ ਚੌਂਕੀ 'ਤੇ ਹਮਲੇ ਵਿੱਚ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਖ਼ਬਰ ਸੱਚਮੁੱਚ ਬਹੁਤ ਗੰਭੀਰ ਸੀ। ਪਿਛਲੀ ਪਤਝੜ ਵਿੱਚ, ਚੀਨੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਨੇ ਸਰਹੱਦ ਪਾਰ ਕਰ ਲਈ ਸੀ, ਇਹ ਦਾਅਵਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਉਹ ਤਿੱਬਤ ਨੂੰ "ਸਾਮਰਾਜਵਾਦੀ ਹਮਲਾਵਰਾਂ" (ਉਹ ਕਿਸ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ?) ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰਵਾਉਣ ਲਈ ਆਏ ਸਨ, ਹਾਲਾਂਕਿ 1949 ਵਿੱਚ ਲਹਾਸਾ ਵਿੱਚ ਚੀਨੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ।

ਅਜਿਹਾ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਹੁਣ ਧਮਕੀ ਨੂੰ ਪੂਰਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਜੇ ਅਜਿਹਾ ਹੁੰਦਾ, ਤਾਂ ਤਿੱਬਤ ਗੰਭੀਰ ਖ਼ਤਰੇ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੀ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ਼ 8,500 ਅਧਿਕਾਰੀ ਅਤੇ ਸੈਨਿਕ ਸਨ, ਜੋ ਕਿ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਜੇਤੂ ਪੀਪਲਜ਼ ਲਿਬਰੇਸ਼ਨ ਆਰਮੀ ਦਾ ਕੋਈ ਮੁਕਾਬਲਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।

52 ਆਜ਼ਾਦ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ

ਮੈਨੂੰ ਉਸ ਸਾਲ ਦੇ ਸੰਗੀਤਕ ਨਾਟਕ ਉਤਸਵ ਦੀ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਯਾਦ ਹੈ, ਸਿਵਾਏ ਉਸ ਇਕੱਲਤਾ ਦੇ ਜੋ ਮੈਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਮਨ ਨਾ ਤਾਂ ਢੋਲ ਦੀ ਹੌਲੀ ਬੀਟ 'ਤੇ ਜਾਦੂਈ ਨਾਚਾਂ 'ਤੇ ਸੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਨੱਚਣ ਵਾਲਿਆਂ 'ਤੇ, ਜੋ ਚਿੱਤਰਿਤ ਪਹਿਰਾਵੇ ਵਿੱਚ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ (ਕੁਝ ਪਿੰਜਰਾਂ ਵਰਗੇ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਸਨ, ਮੌਤ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ), ਇਕੱਲੇ ਅਤੇ ਤਾਲਬੱਧ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਨਾਚ 'ਤੇ ਨੱਚ ਰਹੇ ਸਨ।

ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਅਕਤੂਬਰ ਵਿੱਚ ਸਾਡਾ ਸਭ ਤੋਂ ਭੈੜਾ ਡਰ ਸੱਚ ਹੋ ਗਿਆ। ਲਹਾਸਾ ਵਿੱਚ ਖ਼ਬਰ ਪਹੁੰਚੀ ਕਿ ਚੀਨੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਫੌਜ ਪੀਐਲਏ ਦੇ 80 ਹਜ਼ਾਰ ਸੈਨਿਕਾਂ ਨੇ ਚਾਮਡੋ ਦੇ ਪੂਰਬ ਵੱਲ ਦਰਿਚੂ ਨਦੀ ਪਾਰ

ਕਰ ਲਈ ਹੈ। ਚੀਨੀ ਰੇਡੀਓ 'ਤੇ ਖ਼ਬਰਾਂ ਪ੍ਰਸਾਰਿਤ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਚੀਨ ਵਿੱਚ ਕਮਿਊਨਿਜ਼ਮ ਦੀ ਵਰ੍ਹੇਗੰਢ 'ਤੇ, ਤਿੱਬਤ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀਪੂਰਨ ਮੁਕਤੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਹੈ।

ਤਾਂ ਬਿਜਲੀ ਡਿਗ ਹੀ ਪਈ ਸੀ। ਅਤੇ ਜਲਦੀ ਹੀ ਲਹਾਸਾ 'ਤੇ ਵੀ ਹਮਲਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਸ਼ਾਇਦ ਇਸ ਕਤਲੇਆਮ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਵੀ ਨਾ ਹੋਈਏ। ਤਿੱਬਤੀ ਫੌਜ ਕੋਲ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਸੈਨਿਕਾਂ ਦੀ ਘਾਟ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਆਧੁਨਿਕ ਹਥਿਆਰ ਸਨ। ਅਤੇ ਕੋਈ ਸਿਖਲਾਈ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸ਼ਾਹੀ ਵਫ਼ਦ ਦੌਰਾਨ ਇਸ ਨੂੰ ਨਜ਼ਰਅੰਦਾਜ਼ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਆਪਣੇ ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਿਛੋਕੜ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ, ਤਿੱਬਤੀ ਮੂਲ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪਸੰਦ ਹਨ ਅਤੇ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣਾ ਇੱਕ ਨੀਵਾਂ ਕੰਮ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਕਿਉਂਕਿ ਸੈਨਿਕਾਂ ਨੂੰ ਕਸਾਈ ਮੰਨਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਕੁਝ ਰੈਜੀਮੈਂਟ ਤਿੱਬਤ ਦੇ ਹੋਰ ਖੇਤਰਾਂ ਤੋਂ ਆਈਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਇੱਕ ਨਵੀਂ ਵੀ ਬਣਾਈ ਗਈ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੋਲ ਚੀਨੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਇਹ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾਉਣਾ ਵਿਅਰਥ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਸਥਿਤੀ ਉਲਟ ਹੁੰਦੀ ਤਾਂ ਨਤੀਜਾ ਕੀ ਹੁੰਦਾ। ਇਹ ਕਹਿਣਾ ਕਾਫ਼ੀ ਹੈ ਕਿ ਚੀਨੀਆਂ ਨੇ ਤਿੱਬਤ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੈਨਿਕ ਗੁਆ ਦਿੱਤੇ। ਕੁਝ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਖ਼ਤ ਵਿਰੋਧ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪਿਆ। ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਜਾਨੀ ਨੁਕਸਾਨ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਉਹ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਸਪਲਾਈ ਦੀ ਘਾਟ ਅਤੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪ੍ਰਤੀਕੂਲ ਮੌਸਮ ਤੋਂ ਪੀੜਤ ਸਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਸੈਨਿਕ ਭੁੱਖਮਰੀ ਨਾਲ ਮਰ ਗਏ ਹੋਣਗੇ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਉੱਚੇ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਆਮ ਬਿਮਾਰੀਆਂ ਤੋਂ। ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਇਸ ਕਾਰਨ ਮਾਰੇ ਗਏ । ਪਰ ਭਾਵੇਂ ਤਿੱਬਤੀ ਫੌਜ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਕਿੰਨੀ ਵੀ ਵੱਡੀ ਹੋਵੇ ਜਾਂ ਕਿੰਨੀ ਵੀ ਤਿਆਰ ਹੋਵੇ, ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਵਿਅਰਥ ਹੁੰਦੀਆਂ, ਕਿਉਂਕਿ ਚੀਨੀ ਆਬਾਦੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਸੌ ਗੁਣਾ ਵੱਡੀ ਸੀ।

ਤਿੱਬਤ ਦੀ ਆਜ਼ਾਦੀ ਲਈ ਇਹ ਖ਼ਤਰਾ ਦੁਨੀਆ ਦੁਆਰਾ ਅਣਦੇਖਾ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਸਮਰਥਤ ਭਾਰਤੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਚੀਨੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ, ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਇਹ ਹਮਲਾ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੇ ਹਿੱਤ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸੀ। 7 ਨਵੰਬਰ 1950 ਨੂੰ, ਕਸ਼ਗ ਨੇ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਸ਼ਟਰ ਨੂੰ ਸਾਡੀ ਤਰਫੋਂ ਵਿਚੋਲਗੀ ਕਰਨ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ। ਇਹ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਦੀ ਗੱਲ ਸੀ ਕਿ ਤਿੱਬਤ ਨੇ , ਆਪਣੀ ਸ਼ਾਂਤੀਪੂਰਨ ਅਲੱਗ-ਥਲੱਗਤਾ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਕਾਰਨ, ਕਦੇ ਵੀ ਇਸਦਾ ਮੈਂਬਰ ਬਣਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਲਈ

ਇਸਦਾ ਕੋਈ ਫਾਇਦਾ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ, ਨਾ ਹੀ ਓਹਨਾਂ ਦੋ ਟੈਲੀਗ੍ਰਾਮ ਦਾ ਅਸਰ ਹੋਇਆ ਜੋ ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਤ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਭੇਜੇ ਗਏ ਸਨ ।

ਸਰਦੀਆਂ ਨੇੜੇ ਆ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਖ਼ਬਰਾਂ ਹੋਰ ਚਿੰਤਾਜਨਕ ਹੁੰਦੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਨੂੰ ਬਾਲਗ ਵਜੋਂ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ।

ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਹਮਲਾ 53

ਸਮੇਂ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਦੋ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇਣ ਦੀ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਲੋਕ ਮੇਰੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਦੋ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਨੂੰ ਸਰਕਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇਣ ਦੀ ਵਕਾਲਤ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਮੇਰੇ ਸਫ਼ਾਈ ਸੇਵਕਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਲਹਾਸਾ ਵਿੱਚ ਸਰਕਾਰ ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਗੱਦੀ 'ਤੇ ਮੇਰੇ ਜਲਦੀ ਚੜ੍ਹਨ ਦੇ ਸਮਰਥਨ ਵਿੱਚ ਪੋਸਟਰ ਲਗਾਏ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਲੋਕ ਇਸ ਸਬੰਧ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਤੇ ਇਸ ਤਰਾਂ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਦੋ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾਵਾਂ ਸਨ - ਇੱਕ ਉਹ ਸਨ ਜੋ ਸੰਕਟ ਵਿੱਚ ਮੇਰੀ ਅਗਵਾਈ ਬਾਰੇ ਗੱਲ ਕਰਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਉਹ ਸਨ ਜੋ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮੈਂ ਅਜਿਹੀ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਲਈ ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਬਾਅਦ ਵਾਲੇ ਨਾਲ ਸਹਿਮਤ ਸੀ। ਪਰ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮਾਮਲਾ ਸ਼ਮਨ ਕੋਲ ਭੇਜਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਤਣਾਅਪੂਰਨ ਮਾਹੌਲ ਸੀ। ਕੁਟੇਨ ਉੱਥੇ ਆਇਆ ਜਿੱਥੇ ਮੈਂ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਆਪਣੇ ਭਾਰੀ ਚੋਲਿਆਂ ਦੇ ਭਾਰ ਹੇਠ ਲੜਖੜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਮੇਰੀ ਗੋਦੀ 'ਤੇ ਇੱਕ ਰੇਸ਼ਮੀ ਚਿੱਟਾ ਰੁਮਾਲ ਰੱਖਿਆ ਅਤੇ ਕਿਹਾ 'ਥੁ-ਲਾ ਬਪ', ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ 'ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ'।

ਇਸ ਲਈ ਇਹ ਦੋਰਜੇ ਡ੍ਰੈਕਡੇਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਸੀ। ਤਥਾਗ ਰਿਨਪੋਚੇ ਨੇ ਤੁਰੰਤ ਰੀਜੈਂਟ ਵਜੋਂ ਅਹੁਦਾ ਛੱਡਣ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਪਰ ਉਹ ਮੇਰੇ ਸੀਨੀਅਰ ਅਧਿਆਪਕ ਬਣੇ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਨਿਯੁਕਤੀ ਦਾ ਦਿਨ ਸ਼ਾਹੀ ਜੋਤਸ਼ੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਚੁਣਿਆ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਸਾਲ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, 17 ਨਵੰਬਰ 1950 ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਸ਼ੁਭ ਦਿਨ ਵਜੋਂ ਚੁਣਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਸ ਸਭ ਤੋਂ ਉਦਾਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਮਹੀਨਾ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਇੱਕ ਉਤਸ਼ਾਹੀ ਨੌਜਵਾਨ ਵਾਂਗੂੰ ਤਿਉਹਾਰ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਹੁਣ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਮੁੱਖ ਬਣਿਆ ਜੋ ਯੁੱਧ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸੀ ਪਿੱਛੇ ਮੁੜ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਤੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਇਸ ਵਿੱਚ ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਕੀ ਹੈ? ਤੰਤਰੀਕ ਓਝਾ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਆ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਮੇਰੀ ਦੀਖਿਆ ਤੋਂ ਇੱਕ ਪੰਦਰਵਾੜਾ ਪਹਿਲਾਂ, ਨਵੰਬਰ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ, ਮੇਰਾ ਵੱਡਾ ਭਰਾ ਲਹਾਸਾ ਆਇਆ। ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਸੀ। ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਵਜੋਂ ਖੋਜੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮੈਂ ਪਹਿਲੇ ਅਠਾਰਾਂ ਮਹੀਨੇ ਕੁੰਬਮ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਇਕੱਲਾ ਬਿਤਾਏ ਸਨ। ਇਹੀ ਤਕਤਸਰ ਰਿਨਪੋਚੇ ਹੁਣ ਉੱਥੇ ਦਾ ਮੁਖੀ ਸੀ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਦੇਖਿਆ, ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸਨੇ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖ ਝੱਲੇ ਹਨ। ਤਕਤਸਰ ਰਿਨਪੋਚੇ ਬਹੁਤ ਡਰੇ ਹੋਏ, ਬੇਚੈਨ ਅਤੇ ਤਣਾਅਪੂਰਨ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਆਪਣੀ ਦੁੱਖ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਹੜਬੜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਅਮਡੋ ਪ੍ਰਾਂਤ ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ ਦੋਵੇਂ ਪੈਦਾ ਹੋਏ ਸੀ, ਚੀਨੀ ਸਰਹੱਦ ਦੇ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਸੀ ਅਤੇ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਚੀਨੀ ਨਿਯੰਤਰਣ ਵਿੱਚ ਆ ਗਿਆ। ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਤੁਰੰਤ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ। ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਦੀਆਂ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ 'ਤੇ ਵੀ ਪਾਬੰਦੀ ਲਗਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਰਿਨਪੋਚੇ ਨੂੰ ਉਸਦੇ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ ਕੈਦੀ ਬਣਾ ਕੇ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਸੇ ਸਮੇਂ, ਚੀਨੀਆਂ ਨੇ ਉਸਦੀ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਉਸ ਵਿੱਚ ਬਿਠਾ ਕੇ ਉਸਨੂੰ ਧਰਮ ਪਰਿਵਰਤਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਯੋਜਨਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਚੀਨੀ ਰਾਜ ਸਵੀਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮਨਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰੇਗਾ, ਤਾਂ ਉਸਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਰੁਕਾਵਟ ਦੇ ਲਹਾਸਾ ਜਾਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦਿੱਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਮਾਰ ਦੇਣਗੇ ਅਤੇ ਚੀਨੀ ਸਰਕਾਰ ਬਦਲੇ ਵਿੱਚ ਉਸਨੂੰ ਇਨਾਮ ਦੇਵੇਗੀ।

ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਜੀਬ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਸੀ। ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਹਰ ਬੋਧੀ ਕਿਸੇ ਵੀ ਜੀਵਤ ਪ੍ਰਾਣੀ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਸਰਾਪ ਸਮਝਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਨਿੱਜੀ ਲਾਭ ਲਈ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਨੇ ਦਿਖਾਇਆ ਕਿ ਚੀਨੀਆਂ ਨੂੰ ਤਿੱਬਤੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਦੀ ਕਿੰਨੀ ਘੱਟ ਅਤੇ ਸਤਹੀ ਸਮਝ ਸੀ।

ਇੱਕ ਸਾਲ ਤੱਕ ਚੀਨੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਤਿੱਬਤੀਆਂ 'ਤੇ ਕੀਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਅੱਤਿਆਚਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮੇਰਾ ਭਰਾ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਇਸ ਨਤੀਜੇ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਿਆ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਲਹਾਸਾ ਭੱਜ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਅਤੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਚੇਤਾਵਨੀ ਦੇਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇਕਰ ਚੀਨੀ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਤਿੱਬਤ ਦਾ ਕੀ

ਹੋਵੇਗਾ। ਉੱਥੋਂ ਬਚਣ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਤਰੀਕਾ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ ਕਿ ਉਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਹ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਉਸਦੇ ਦਿਖਾਏ ਰਸਤੇ 'ਤੇ ਚੱਲਣ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਗਏ।

ਮੈਂ ਉਸਦੇ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣ ਕੇ ਘਬਰਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਮੈਨੂੰ ਚੀਨੀਆਂ ਬਾਰੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਸੀ। ਅਤੇ ਮੈਂ ਕਮਿਊਨਿਸਟਾਂ ਬਾਰੇ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਣਜਾਣ ਸੀ। ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰ ਇਹ ਪ੍ਰਭਾਵ ਸੀ ਕਿ ਚੀਨੀ ਮੰਗੋਲੀਆ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਮੁਸੀਬਤ ਵਿੱਚ ਧੱਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਮੈਨੂੰ 'ਲਾਈਫ' ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮਿਲੀ ਸੀ। ਪਰ ਹੁਣ ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਅਧਰਮੀ ਸਨ, ਸਗੋਂ ਧਰਮ ਨੂੰ ਤਬਾਹ ਕਰਨ 'ਤੇ ਤੁਲੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਤਕਤਸਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਹਥਿਆਰਾਂ ਨਾਲ ਚੀਨੀਆਂ ਨਾਲ ਲੜਨ ਦਾ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਤਰੀਕਾ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮਦਦ ਅਤੇ ਸਮਰਥਨ ਸੀ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਂ ਇੱਕ ਪਲ ਲਈ ਡਰ ਗਿਆ।

ਭਗਵਾਨ ਬੁੱਧ ਨੇ ਹੱਤਿਆ ਕਰਨ ਦੀ ਮਨਾਹੀ ਕੀਤੀ ਹੈ ਪਰ ਨਾਲ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਕੁਝ ਖਾਸ ਸਥਿਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਜਾਇਜ਼ ਹੈ। ਮੇਰੇ ਭਰਾ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਇਹ ਮੌਜੂਦਾ ਹਾਲਾਤਾਂ ਵਿੱਚ ਜਾਇਜ਼ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ, ਉਸਨੇ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਤਿਆਗ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸਹੁੰ ਛੱਡ ਦੇਵੇਗਾ, ਆਪਣਾ ਚੋਗਾ ਉਤਾਰ ਦੇਵੇਗਾ ਅਤੇ ਤਿੱਬਤ ਦੇ ਰਾਜਦੂਤ ਵਜੋਂ ਵਿਦੇਸ਼ ਚਲਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਉਸਦਾ ਵਿਚਾਰ ਅਮਰੀਕੀਆਂ ਨਾਲ ਸੰਪਰਕ ਕਰਨ ਦਾ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਅਮਰੀਕੀ ਇੱਕ ਆਜ਼ਾਦ ਤਿੱਬਤ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਸਮਰਥਕ ਹਨ।

ਮੈਂ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਮੈਂ ਇਤਰਾਜ਼ ਕਰਾਂ, ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਲਹਾਸਾ ਛੱਡਣ ਦੀ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਕੁਝ ਹੋਰਾਂ ਨੇ ਵੀ ਇਹੀ ਗੱਲ ਕਹੀ ਪਰ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹੋਏ। ਤਕਤਸਰ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਗਿਣਤੀ ਦੀ ਚਿੰਤਾ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਉਸਦੀ ਸਲਾਹ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਖ਼ਤਰਾ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਵੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਚੀਨੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾ ਚਾਹੀਦਾ।

ਭਾਈ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮੈਂ ਲਹਾਸਾ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਕਈ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਮੈਂ ਭਾਈ ਨਾਲ ਦੋ ਵਾਰ ਫਿਰ ਗੱਲ ਕੀਤੀ ਪਰ ਉਸਨੇ ਆਪਣਾ ਮਨ ਨਹੀਂ ਬਦਲਿਆ। ਪਿਛਲੇ ਸਾਲ ਦੇ ਉਸਦੇ ਭਿਆਨਕ ਤਜ਼ਰਬਿਆਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਕੋਈ ਹੋਰ ਰਸਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਬਹੁਤਾ ਨਹੀਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਕੰਮ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਸਹੁੰ ਚੁੱਕ ਸਮਾਗਮ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਹੋਣਾ ਸੀ।

ਇਸ ਮੌਕੇ ਨੂੰ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਮੈਂ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਆਮ ਮੁਆਫ਼ੀ ਦੇਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਸਹੁੰ ਚੁੱਕ ਸਮਾਗਮ ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਸਾਰੇ ਕੈਦੀਆਂ ਨੂੰ ਸਹੁੰ ਚੁੱਕ ਸਮਾਗਮ ਤੋਂ ਰਿਹਾਅ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਸੀ ਕਿ ਹੁਣ ਸ਼ੋਲ ਦੀ ਜੇਲ੍ਹ ਖਾਲੀ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਖੁਸ਼ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਕਈ ਵਾਰ ਇਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਉਦਾਸ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਵਿਹੜੇ ਵਿੱਚ ਦੂਰਬੀਨ ਰੱਖੀ, ਤਾਂ ਇਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਜਾੜ ਸੀ। ਕੂੜੇ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ਼ ਕੁਝ ਕੁੱਤੇ ਹੀ ਚੀਕ ਰਹੇ ਸਨ। ਅਜਿਹਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਜਿਵੇਂ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ ਗਾਇਬ ਹੈ।

ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਹਮਲਾ 55

17 ਤਰੀਕ ਦੀ ਸਵੇਰ ਨੂੰ ਮੈਂ ਆਮ ਨਾਲੋਂ ਇੱਕ ਜਾਂ ਦੋ ਘੰਟੇ ਪਹਿਲਾਂ ਉੱਠਿਆ, ਅਜੇ ਵੀ ਹਨੇਰਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਕੱਪੜੇ ਪਾ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਮੇਰੇ ਪੁਸ਼ਾਕ ਸਲਾਹਕਾਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਮੇਰੀ ਕਮਰ ਦੁਆਲੇ ਬੰਨ੍ਹਣ ਲਈ ਇੱਕ ਹਰਾ ਕੱਪੜਾ ਦਿੱਤਾ। ਹਰਾ ਕੱਪੜਾ ਇੱਕ ਜੋਤਸ਼ੀ ਦੀ ਸਲਾਹ 'ਤੇ ਸੀ ਜਿਸਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਹਰਾ ਰੰਗ ਮੇਰੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਸ਼ੁਭ ਹੈ। ਮੈਂ ਨਾਸ਼ਤਾ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਰਸਮ ਬਹੁਤ ਲੰਮੀ ਹੋਣੀ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਮਲ-ਮੂਤਰ ਕਰਨ ਜਾਂ ਪਿਸ਼ਾਬ ਆਉਣ ਕਰਕੇ ਧਿਆਨ ਭਟਕਾਉਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਜੋਤਸ਼ੀ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਰਸਮ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇੱਕ ਸੇਬ ਖਾਵਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਯਾਦ ਹੈ ਕਿ ਸੇਬ ਨਿਗਲਣ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਆਈ। ਖੈਰ, ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਸੇਬ ਖਾਧਾ ਅਤੇ ਮੰਦਰ ਗਿਆ ਜਿੱਥੇ ਸਵੇਰ ਵੇਲੇ ਦੀਖਿਆ ਸਮਾਰੋਹ ਹੋਣਾ ਸੀ।

ਇਹ ਮੌਕਾ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਪੂਰੀ ਸਰਕਾਰ ਮੌਜੂਦ ਸੀ ਅਤੇ ਲਹਾਸਾ ਵਿੱਚ ਸਾਰੇ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਵੀ ਰੰਗੀਨ ਸਰਕਾਰੀ ਵਰਦੀਆਂ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ, ਘੱਟ ਰੌਸ਼ਨੀ ਕਾਰਨ, ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਸਕਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਸੁਨਹਿਰੀ ਡਿਸਕ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜੋ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਯਾਦ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪਿਸ਼ਾਬ ਕਰਨ ਦੀ ਇੱਛਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਜੋਤਸ਼ੀ 'ਤੇ ਗੁੱਸੇ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਸੇਬ ਖੁਆਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਿਆ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਇਹ ਹੋਰ ਵੀ ਮਜ਼ਬੂਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਮੈਂ ਹਮੇਸ਼ਾ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਦਿਨ, ਜਨਮ ਅਤੇ ਮੌਤ, ਜੋਤਸ਼ੀਆਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰਕੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ। ਇਸ ਲਈ ਹੋਰ ਦਿਨਾਂ 'ਤੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ

ਮਤਲਬ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਪਰ ਇਹ ਮੇਰੀ ਨਿੱਜੀ ਰਾਏ ਹੈ। ਇਸਦਾ ਮਤਲਬ ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜੋਤਸ਼ੀਆਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕਰਨਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦੇਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਾਡੇ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਕੋਣ ਤੋਂ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਹੈ।

ਸਮਾਰੋਹ ਦੌਰਾਨ ਮੇਰੀ ਹਾਲਤ ਵਿਗੜ ਗਈ। ਮੈਂ ਮੁੱਖ ਲਾਮਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਿਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸਨੂੰ ਸਮਾਰੋਹ ਨੂੰ ਜਲਦੀ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ। ਪਰ ਸਾਡੇ ਸਮਾਰੋਹ ਬਹੁਤ ਲੰਬੇ ਅਤੇ ਗੁੰਝਲਦਾਰ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਮੈਨੂੰ ਡਰ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਾਇਦ ਹੀ ਜਲਦੀ ਖਤਮ ਹੋਵੇਗਾ।

ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਸਮਾਰੋਹ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹੁਣ ਮੈਂ ਛੇ ਮਿਲੀਅਨ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਨਿਰਵਿਵਾਦ ਨੇਤਾ ਸੀ ਜੋ ਯੁੱਧ ਦੇ ਖ਼ਤਰੇ ਵਿੱਚ ਸਨ। ਪਰ ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲਾਂ ਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਸਮੱਸਿਆ ਸੀ। ਪਰ ਮੈਂ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਜੇ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਇਸ ਆਫ਼ਤ ਨੂੰ ਟਾਲਾਂਗਾ। ਹੁਣ ਮੇਰਾ ਪਹਿਲਾ ਕੰਮ ਦੋ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀਆਂ ਦੀ ਨਿਯੁਕਤੀ ਕਰਨਾ ਸੀ।

ਦੋ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਕਾਰਨ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸਾਡਾ ਸਿਸਟਮ ਸੀ ਕਿ ਸਰਕਾਰ ਵਿੱਚ ਦੋ ਅਹੁਦੇ ਸਨ। ਇੱਕ 'ਤੇ ਇੱਕ ਭਿਕਸ਼ੂ ਅਤੇ ਦੂਜਾ ਇੱਕ ਆਮ ਸਿਵਲ ਅਧਿਕਾਰੀ ਦਾ ਸੀ। ਇਸਦੀ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਪੰਜਵੇਂ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਦੁਆਰਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਸੀ, ਜੋ ਕਿ ਉਸ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਯੁੱਗ ਲਈ ਠੀਕ ਸੀ ਪਰ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਲਗਭਗ ਵੀਹ ਸਾਲਾਂ ਦੀ ਰਾਜਸ਼ਾਹੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਸਰਕਾਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਹੋ ਗਈ ਸੀ।

ਇਹ ਕਹਿਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਕਿ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸੁਧਾਰ ਹੋਏ ਸਨ। ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਵੀ ਸੁਧਾਰ ਨਹੀਂ ਲਿਆ ਸਕੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜੋ ਵੀ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਸੀ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀਆਂ ਕੋਲ ਜਾਵੇਗਾ, ਫਿਰ ਕਸ਼ਗ ਕੋਲ ਜਾਵੇਗਾ, ਫਿਰ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਦੇ ਹਰੇਕ ਅਧੀਨ ਕਰਮਚਾਰੀ ਕੋਲ ਜਾਵੇਗਾ।

ਅਤੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਵਿੱਚ, ਜੇਕਰ ਇੱਕ ਵੀ ਮੈਂਬਰ ਇਤਰਾਜ਼ ਉਠਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਮਾਮਲਾ ਰੁਕ ਜਾਵੇਗਾ।

ਜੇਕਰ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਅਸੈਂਬਲੀ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸਤਾਵ ਪੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਸਾਰੀ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਉਲਟ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਜੇਕਰ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਉਸ ਬਿੱਲ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਸੋਧ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਕਾਗਜ਼ ਦਾ ਇੱਕ ਟੁਕੜਾ ਦਸਤਾਵੇਜ਼ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ ਅਤੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਪਰ ਸੁਧਾਰ ਹੋਰ ਵੀ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸਨ ਕਿਉਂਕਿ ਧਾਰਮਿਕ ਭਾਈਚਾਰੇ ਨੂੰ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਪ੍ਰਭਾਵ ਦਾ ਡਰ ਸੀ, ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚੇਗਾ।

ਮੈਂ ਲੋਬਸਾਂਗ ਤਾਸ਼ੀ, ਇੱਕ ਭਿਕਸ਼ੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਵਜੋਂ ਅਤੇ ਲੁਖਾਂਗਵਾ, ਇੱਕ ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਕ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਵਜੋਂ ਚੁਣਿਆ।

ਇਹ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮੈਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਸੰਯੁਕਤ ਰਾਜ ਅਮਰੀਕਾ, ਗ੍ਰੇਟ ਬ੍ਰਿਟੇਨ ਅਤੇ ਨੇਪਾਲ ਦੋਵਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਕਸ਼ਗ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਵੱਲੋਂ ਵਿਚੋਲਗੀ ਕਰਨ ਲਈ ਮਨਾਉਣ ਲਈ ਵਫ਼ਦ ਭੇਜਾਂ। ਇੱਕ ਵਫ਼ਦ ਇਸ ਉਮੀਦ ਨਾਲ ਚੀਨ ਜਾਣਾ ਸੀ ਕਿ ਚੀਨੀ ਫੌਜਾਂ ਦੀ ਵਾਪਸੀ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕੇ। ਇਹ ਵਫ਼ਦ ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਗਏ ਸਨ। ਚੀਨ ਪੂਰਬ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀਆਂ ਫੌਜਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਸੀਨੀਅਰ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨਾਲ ਦੱਖਣੀ ਤਿੱਬਤ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਕੇ, ਜੇਕਰ ਸਥਿਤੀ ਵਿਗੜਦੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਸਰਹੱਦ ਪਾਰ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਸ਼ਰਨ ਲੈ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ, ਲੁਖਾਂਗਵਾ ਅਤੇ ਲੋਬਸਾਂਗ ਤਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਉੱਥੇ ਇੱਕ ਕਾਰਜਕਾਰੀ ਸਮਰੱਥਾ ਵਿੱਚ ਰਹਿਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਰਾਜ ਦੀ ਮੋਹਰ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣਾ ਸੀ।

*****